

Alfons Macaya Sanmartí (1878–1950). *L'sportsman col·leccionista de vidres*

IGNASI DOMÈNECH VIVES

Museus de Sitges

Alfons Macaya Sanmartí (Barcelona, 1878–1950) fou el menor dels dos fills que Romà Macaya Gibert (Barcelona, 1843–1924) va tenir amb la seva primera esposa, Carme Sanmartí Rovís (1852–1906). El fill primogènit, Romà (1874–1936), mantingué una activitat important en l'esfera pública, vinculat a la Lliga Regionalista, militància que li costà la vida a l'inici de la Guerra Civil.

Romà Macaya Gibert és conegut per ser el promotor del Palau Macaya del passeig de Sant Joan de Barcelona, obra de Josep Puig i Cadafalch de 1898. La casa, on residí la família fins que la va vendre l'any 1910, era una construcció de més de 700 m² i estava dividida en tres habitatges: la planta baixa, on residí Romà amb la seva esposa fins a la mort d'aquesta l'any 1904; el primer pis, on vivia la família del seu fill Romà, i el segon pis, on s'instal·là l'any 1900 l'encara solter Alfons.

El pare d'Alfons Macaya fou un dels empresaris més importants de la Catalunya de la Febre d'Or. Seguint els passos del seu pare Magí, Romà Macaya fou actiu en el negoci de la importació de cotó dels Estats Units. El protago-

FIGURA 1. Alfons Macaya Sanmartí, president del Club de Tennis Barcelonina, cap a 1935.

nisme dels Macaya en aquest àmbit el portà a crear, amb vint-i-dos anys, La Casa de Algodones de Barcelona. Ben aviat va diversificar els seus interessos vers el món dels ferrocarrils i l'any 1881 va crear la Companyia del Ferrocarril de Montaña a Grandes Pendientes, que construiria el primer ferrocarril de cremallera del país, el de Monistrol a Montserrat el 1882, i el Funicular del Tibidabo el 1901. El mateix any 1881 va participar en la fundació del Banc de Tortosa i de la Compañia Barcelonesa de Vapores Trasatlánticos.

Romà Macaya tingué un paper fonamental en l'organització de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 i va ser comissionat per la reina regent com a delegat del Ministeri de Foment per visitar i estudiar la creació i el funcionament de l'exposició de navegació, comerç i indústria que es va fer a Liverpool l'any 1886. L'empresari va actuar com a promotor de l'Exposició de Barcelona avançant unes importants quantitats de diners que no va recuperar.¹ La llista d'activitats empresarials del pare d'Alfons Macaya és molt més àmplia i hi cal destacar la urbanització de la falda del Tibidabo, iniciada amb la compra per part de Salvador Andreu de la vall del Frare Blanc l'any 1899. Macaya fou un dels promotors del projecte d'urbanització de la muntanya, juntament amb Teodor Roviralta i Ròmul Bosch i Alsina.

Alfons Macaya va néixer, doncs, en el si d'una de les famílies més destacades de l'alta burgesia barcelonina del segle XIX. El jove Alfons va ser educat en les escoles més prestigioses de la ciutat i en l'hàbit de la pràctica de l'esport, una pràctica de moda entre les classes dirigents que, a més de propiciar les noves idees de l'higienisme i la salut, consolidava un important entramat de relacions socials entre els seus practicants o entre els directius de les necessàries estructures en forma de clubs o torneigs, i amb la qual Alfons estigué plenament relacionat des de la seva primera joventut.

1. Aquest estudi no s'hauria pogut realitzar sense la inestimable ajuda d'Antoni García Vigó, del Club de Golf Terramar de Sitges, Nadia Hernández, Pere Hernández, del Club de Tennis Barcelona, Pilar Joven i Maria del Mar i Alfonso Macaya Miquel.

Quan va morir, *La Vanguardia* recordà la figura dels promotors de l'Exposició de 1888 i, referint-se a Romà Macaya, digué que se l'havia de considerar «precursor de la Exposición, pues fue él quien aprontó al señor Serrano de Casanova, primer concesionario, las cantidades necesarias para la adquisición de los indispensables materiales y los primeros Trabajos, hasta que se encargó el Ayuntamiento de la realización definitiva del gran certamen internacional, viendo el señor Macaya en algunos momentos comprometidos sus intereses, por las dificultades con las que luchaba el primitivo concesionario». Vegeu: «Tributo póstumo». *La Vanguardia*, 16-1-1924, pàg. 8.

FIGURA 2. Portada de la revista *Stadium* del 17 de febrer de 1917.

Alfons Macaya fou molt actiu en l'origen de la pràctica de diversos esports, com el tennis, el golf, el ciclisme, el futbol o les carreres de cotxes, entre d'altres. Amb vint-i-dos anys ja era president de l'Hispania Athletic Club, entre 1900 i 1903, amb seccions de futbol i atletisme. Fou promotor de la Copa Macaya de futbol, precedent de la Copa Catalunya, i del primer torneig de futbol a tot l'Estat, també entre 1900 i 1903. Presidí la Federació Catalana de Tennis entre 1906 i 1909, el Club de Golf Terramar de Sitges entre 1927 i 1935 i el Reial Club de Tennis de Barcelona entre 1929 i 1935.²

2. Per veure la tasca duta a terme per Alfons Macaya en aquests dos clubs, vegeu: García, 2002. I també Mercè, 1999.

Els Macaya eren una de les nissagues més cosmopolites de la burgesia catalana i molt actius en la vida social i cultural del país. Romà Macaya, com succeí després amb els seus fills, va protagonitzar moltes pàgines de la crònica social barcelonina. La premsa catalana presentà els seus viatges de negocis o d'oci a diverses capitals europees, on visitava els seus hipòdroms o altres punts de reunió de les grans fortunes europees del moment, en ciutats com París, Montecarlo o Niça.

Romà Macaya protagonitzà un dels escàndols més sonats de la Barcelona de la primera dècada del segle passat en casar-se en segones núpcies, un any després de la mort de la seva esposa, amb la jove francesa Armandine Manhalval, de divuit anys, força més jove que els seus fills Romà i Alfons i amb qui tingué dos fills.

Alfons va rebre una acurada educació en què l'aprenentatge d'idiomes o l'educació musical eren elements fonamentals. Ja de jove destacà com un bon pianista. L'any 1902 es casà amb Amelia Baixeras Anguera, amb qui tingué quatre fills: María del Carmen (1903–1915), Mercedes (1904–1950), Alfonso (1905–1999) i Luis (1906–1960).

No hem pogut trobar fotografies del pis on residia el matrimoni Macaya-Baixeras a la casa del passeig de Sant Joan, però en els anys en què Alfons visqué al Palau Macaya començà a comprar obres d'art. *La Vanguardia* de l'11 de gener de 1902 recull la compra d'un oli del pintor Josep Lluís Pellicer a la Sala Parés.³

Desconeixem les ocupacions laborals d'Alfons fins a l'any 1906, ja que la seva presència a les pàgines de la premsa catalana està únicament relacionada amb el camp de la pràctica o la gestió de l'esport o en la participació en diversos actes de la vida social. No passa així amb el seu germà Romà, a qui trobem relacionat els primers anys del segle amb diverses activitats econòmiques.

3. «Notas locales». *La Vanguardia*, 11-1-1902, pàg. 2. *La Vanguardia* a principis de segle solia publicar la llista dels noms dels compradors a les exposicions d'art de la ciutat. En aquest cas, podem reconèixer-hi molts noms de compradors d'obres de Pellicer: «Últimamente han adquirido obras en la Exposición Pellicer, los señores siguientes: Duque de Solferino. — Don Alfonso Macaya. — Don Víctor Brosa Sangermán. — Don Juan Oliva y Milá. — M. Ilarriet Grote Stocknell. — Don José. A. de Trias. — Doña Joaquina Busquets. — Don J. Amargós Pellicer. — Don Francisco de A. Darder. — Don Eudaldo Canibell. — Don Manuel Duran Ventosa. — Don Luis Balan. — Don Juan Busquet. — Don A. Más y Pontdevila. — Don Alejandro Cardunats. — Don Miguel Vilate. — D. José Llorens y Riu. — Don Pedro Rahola. — Don Manuel Rovira y Berra. — Por el Ateneo Barcelonés, E. Molino Brasés. — Don Dionisio Baixeras. — Don Juan Comas y Alba».

L'any 1906 Alfons era vocal del Centro Algodonero de Barcelona,⁴ la institució hereva de La Casa de Algodones de Barcelona que havia creat el seu pare. En aquell moment, Alfons i Romà estaven associats en l'empresa Algodones R. y A. Macaya, amb seu al carrer de la Corribia, núm. 6, la mateixa adreça on el seu pare tenia l'empresa. Sembla clar que Alfons Macaya es dedicà professionalment al comerç del cotó de forma principal fins a l'any 1914, quan s'associà amb el seu amic Eusebi Bertrand en altres negocis.

Curiosament, a partir de 1908 els germans Macaya Sanmartí i el seu pare quasi desapareixen de les pàgines de la premsa barcelonina. Estranya la manca de notícies sobre les seves empreses, la pràctica esportiva o els viatges de plaer i de negocis que, de manera recurrent, apareixien en les notes de societat des de finals del segle anterior. Pepe Macaya explica aquest fet com a resultat de la fallida dels negocis dels germans Romà i Alfons, que comportà uns importants préstecs del seu pare i que, traspassats a valors actuals, equivaldrien a onze milions d'euros.⁵ Això podria explicar-se per problemes derivats d'unes inversions especulatives en forma d'adquisició de valors a futurs. Pepe Macaya apunta com a conseqüència d'aquests problemes econòmics la venda del Palau Macaya l'any 1910 per part del patriarca de la família en no poder afrontar les dues hipoteques que tenia la casa.

El nom d'Alfons Macaya deixa d'aparèixer com a vocal del Centro Algodonero l'any 1908, després d'haver estat reelegit l'any anterior. La junta de la institució va emetre llavors «un expresivo voto de gracias para don Alfonso Macaya, por la acertada gestión en los cargos que venia desempeñando y que deja de ocupar».⁶ Ja en aquell moment, Alfons es dedicava a la importació i comercialització d'automòbils. A partir de 1914 s'associà amb Eusebi Bertrand i Serra, un dels grans importadors espanyols d'automòbils, encara que la seva activitat principal era la filatura i l'estampació de cotó. Des d'aquell moment i fins ben entrats els anys trenta, Alfons Macaya tornà a ser un destacat protagonista de l'esfera social i empresarial del país, tal com ho recull reiteradament la premsa catalana.

La seva vinculació al món de motor anà més enllà de l'àmbit comercial. Alfons Macaya fou un destacat corredor i el trobem participant o organitzant diverses carreres des de 1914, en uns moments en què les proves de velocitat o de fons començaren a crear un important traspàs de la tecnologia dels cotxes

4. «Notas locales». *La Vanguardia*, 19-4-1906, pàg. 3.

5. Macaya, 2011: 127.

6. «Notas locales». *La Vanguardia*, 14-2-1908, pàg. 3.

de carreres als utilitaris. La llista de fires de l'automòbil a diverses ciutats espanyoles i a Europa o als Estats Units, així com la seva participació en carreres, raids o proves de regularitat van ser recollides per la premsa catalana durant un llarg període de temps; també va aparèixer relacionat amb el ciclisme, el rem, el tenis i finalment el golf. No cal dir que la pràctica de tots aquests esports estava lligada a l'alta societat del país, que convertia aquests esdeveniments en espais privilegiats de relació i representació.

FIGURA 3. Autor anònim. Participants a la Copa Macaya de Golf, Sitges, 1928. Alfons Macaya enmig del grup, amb barret.

En aquest sentit, la creació del Club de Golf de Sitges l'any 1927, dins la ciutat jardí de Terramar, suposà un important referent. Alfons Macaya, primer president de l'entitat, en fou el promotor juntament amb Salvador Casacuberta.⁷ La pràctica d'aquest esport davant del mar i al costat d'una urbanització d'alt nivell lligà el matrimoni Macaya a la vila de Sitges. L'empresari va ser un participant actiu en els diversos actes culturals en què participava la colònia d'estiuejants, i que sovint eren sufragats per ell mateix. L'any 1932, per exemple, el trobem vinculat al comitè de veïns format per erigir un monument a Santiago Rusiñol o com a membre del Comitè del Centenari de Goethe a Sitges.⁸ Tres anys després i amb motiu de la inauguració del Palau de Maricel com a secció del Cau Ferrat i també de la Biblioteca Santiago Ru-

7. García, *op. cit.*: 13.

8. «Un monumento a Santiago Rusiñol». *El Baluard de Sitges*, 10-7-1932, pàg. 3; «El Centenario de Goethe». *El Baluard de Sitges*, 11-9-1932, pàg. 3.

siñol, Alfons Macaya va fer donació a aquesta nova biblioteca popular d'una important collecció de primeres edicions enquadernades de les seves obres.⁹

Macaya compartí les seves diverses aficions esportives amb d'altres relacionades amb el món de l'art i la cultura. A principis de 1907 s'associà al Centre Excursionista de Catalunya, on participà en algunes sortides pel territori relacionades amb l'estudi del patrimoni.¹⁰ L'any 1909 va ser convidat a formar part de la Junta de la Biblioteca Arús. També fou soci dels Amics dels Museus des de la seva creació i va ser vocal de la seva junta directiva de 1934 a 1936 i de 1939 a 1942.

Troblem Alfons Macaya col·laborant amb qui seria el seu gran amic, Josep Gudiol i Ricart, participant en algunes expedicions relacionades amb la fotografia del patrimoni i a vegades sufragant-les. El mes d'abril de 1934, Antoni Robert Caballé, fotògraf de l'Associació d'Arqueologia Catalana (ADAC), féu una fotografia a un grup de persones davant d'un dels portals del monestir de Poblet; eren Eduard Toda, Francesc Martorell, Agustí Duran i Sanpere, Alfons Macaya, Rafael Puget, Josep Gudiol i Ricart i tres bibliotecàries que treballaven a la biblioteca del monestir.¹¹

FIGURA 4 i 5. Autor desconegut. Interiors de la Casa Macaya. 1932. Arxiu Mas. Institut Amatller d'Art Hispànic.

9. «Biblioteca Santiago Rusiñol». *El Baluard de Sitges*, 2-6-1935, pàg. 3. «Los museos tienen amigos». *La Vanguardia*, 3-8-1935, pàg. 14.

10. «Secció oficial. Socis ingressats durant el primer trimestre de 1907». *Bulletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 147, any XVII, abril de 1907, pàg. 121.

11. Antoni Gudiol i Ricart. *Dietari*, 18 d'abril de 1934. Arxiu i Biblioteca episcopal de Vic. La foto va ser publicada en el llibre de Josep Pla *Un senyor de Barcelona* l'any 1935, una biografia que l'escriptor féu del seu amic Rafael Puget. Agraïco a Guillem Cañameras les informacions sobre les relacions de Josep Gudiol i Alfons Macaya, extretes de la seva tesi doctoral; vegeu: Cañameras, 2022.

L'estiu de 1935 Alfons Macaya pagà una campanya fotogràfica de l'ADAC, entre el 24 d'agost i l'1 de setembre. Acompanyat per la seva filla Mercedes, Antoni Robert i Josep Gudiol, visitaren Vilafranca, Igualada i Cervera, i van arribar a Agramunt, on van fer fotos de la portalada de l'església de Santa Maria. Visitaren diversos pobles del nord de Catalunya i del sud de França, com Ribera de Cardós, Sort, Sant Pere del Burgal, Esterri, València d'Àneu, Tredós, Salardú i Viella, des d'on passaren a França per fer fotos del monestir de Sant Bertran de Comenge. També visitaren les valls d'Andorra, on van fer diverses fotos d'esglésies romàniques. A la Seu d'Urgell, Robert realitzà diverses fotos de la catedral de Santa Maria per a Alfons Macaya, abans de dirigir-se cap a Sant Joan de les Abadesses per continuar fent fotos per encàrrec de Monumenta Cataloniae.¹² El 6 d'octubre de 1935, trobem novament Alfons Macaya amb Josep Gudiol i Antoni Robert Caballé en un viatge a Perpinyà, on començà la campanya fotogràfica del Rosselló.¹³

L'any 1943 impulsà, juntament amb Joan Prats Tomàs i Joan Sedó Peris-Mencheta, la creació de l'Associació de Bibliòfils de Barcelona. Tots tres eren amants dels llibres antics i assidus a les tertúlies de la llibreria de Josep Porter al carrer dels Arcs, núm. 3, de Barcelona. Fou en aquest espai on es gestà el naixement de l'Associació, que fou autoritzada l'any 1944 i que Alfons Macaya presidí fins a la seva mort, el 14 d'abril de 1950.

En compliment dels actes reglamentaris de l'Associació, el 19 de juny de 1948, el president pronuncià una conferència titulada «De libros desde el Diluvio hasta el siglo XV». L'any següent es féu una edició de bibliòfil del text, il·lustrada amb setze magnífiques xilografies d'Enric Cristòfol Ricart. Cent exemplars numerats d'aquesta edició es van distribuir com a nadala de l'Associación de Bibliófilos de Barcelona de l'any 1949.¹⁴ De fet, l'opuscle es titulava *De libros desde el Diluvio hasta el siglo XV (en veinte minutos)* i a la introducció l'autor feia gala del seu conegut sentit de l'humor:

El 19 de junio de 1948, cumpliendo un precepto estatutario de nuestra Asociación de Bibliófilos de Barcelona, ocupé la Presidencia de la reunión y àgape consiguiente, dirigiendo la palabra a los allí reunidos; dije que hablaria De libros desde el Diluvio hasta el siglo XV, però que no se alarmaran, pues mi charla duraría 20

12. *Ibid.*, 24 d'agost – 1 de setembre de 1935.

13. *Ibid.*, 6 d'octubre de 1935.

14. Agraïxo aquesta informació a Josep Puig Rovira.

minutos. Fui cronometrado por el hoy finado Marqués del Masnou, quien luego manifesto que la charla havia durado exactamente ¡18 minutos!

La darrera de les setze xilografies de Ricart, a pàgina sencera, fa referència a la col·lecció de vidre d'Alfons Macaya i mostra una pila de llibres sobre vidre i dos objectes de la col·lecció, un dels quals és probablement el més important: la gran gerra catalana esmaltada del segle XVI.

No sabem quin fou l'abast i el contingut de la seva biblioteca, ja que, tal com ens asseguren els seus descendents, una gran part d'aquesta desaparegué durant la Guerra Civil. En el dietari d'Antoni Gudiol i Ricart, del 27 de març de 1939, podem veure que Antoni Gudiol i Ricart fa referència a un problema amb els llibres d'Alfons Macaya que s'havien perdut durant la guerra a la Casa Amatller, on es dipositaren.¹⁵ Tanmateix, sabem que la biblioteca seguí creixent posteriorment amb la col·laboració de Josep Gudiol i Ricart. Una carta datada el 31 de maig de 1939, signada per ell i dirigida al seu germà Antoni, parla d'uns llibres que es troben a casa seva, comprats per al senyor Macaya.¹⁶

FIGURA 6. La sala de la planta baixa amb la vitrina de la col·lecció de vidres d'època moderna. Arxiu Mas.

15. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic. Antoni Gudiol i Ricart. *Dietari*, 27 de març de 1939.

16. Fons Gudiol Ricart. FGR-3-123. Institut Amatller d'Art Hispànic.

La seva biblioteca, com la col·lecció de vidres que veurem més endavant, una petita col·lecció de ceràmica i pintura i una col·lecció de maquetes navals,¹⁷ van ser presentades a les sales de la casa que es féu construir a l'avinguda del Tibidabo l'any 1925, on visqué fins a la seva mort. Obra de l'arquitecte Lluís Sagnier, la casa, amb un gran jardí, és un clar exponent d'una arquitectura d'un classicisme eclèctic, de gust afrancesat.

Curiosament, la casa Macaya ha tingut també un paper important com a escenari de ficció literària, ja que va ser un espai protagonista del *best-seller* internacional *La sombra del viento* (2001), de Carlos Ruiz Zafón. La multipremiada i reeditada novel·la, amb més de quinze milions d'exemplars venuts i traduïda a trenta-sis idiomes, és una enginyosa mescla de relat d'intriga i de novel·la històrica que transcorre a la Barcelona de la primera meitat del segle passat. Un dels escenaris més importants de la novel·la és el palauet Aldaia, nom ficcionat de la casa Macaya i escenari dels amors del protagonista Daniel Sempere amb Beatriz Aguil. L'autor del llibre coneixia bé tots els racons d'aquesta casa i del seu jardí, a l'avinguda del Tibidabo, núm. 32, perquè hi havia treballat com a publicista els anys en què fou una de les seus de la firma Bassat & Ogilvy a Barcelona.

FIGURA 7. Casa Macaya. Avinguda del Tibidabo, 32. Barcelona.

17. Alfons Macaya va deixar en diverses ocasions objectes de la seva col·lecció de maquetes navals per participar en les mostres que, de 1927 a 1936, es van fer amb el nom d'«Exposición de trabajos manuales de gente del mar». «Trabajos manuales de gente del mar». *El Diluvio*, 27-5-1930, pàg. 15.

Alfons Macaya instal·là una important col·lecció de vidre a les sales de la planta baixa de la casa. Desconeixem en quin moment i de quina manera inicià la col·lecció, que constitueix per si mateixa una història del vidre, des dels seus antecedents, amb faiances egípcies, fins al segle XIX. Una vegada més, la crònica de la vida social barcelonina és la que ens aporta informacions sobre la col·lecció, ja instal·lada a l'acabada d'estrenar casa familiar:

La última gran fiesta celebrada esta temporada fue la verbena que en su hermosa casa de la Avenida Tibidabo organizaron los señores Macaya (don Alfonso) y su encantadora y bellísima hija Mercedes, en obsequio a sus amistades [...]. La casa, a la que rodea un bonito jardín, es un modelo de buen gusto, admirándose en los salones de la planta novel, riquísima colección de vidrios y algunas porcelanas antiguas de gran valor.¹⁸

FIGURA 8. Autor desconegut. Sala de la planta baixa. A l'esquerra, una de les vitrines de vidre antic. 1932. Arxiu Mas, Institut Amatller d'Art Hispànic.

La vida en l'esfera pública d'Alfons Macaya i el fet que la seva casa esdevingué un dels punts més destacats de la vida social barcelonina des d'aleshores

18. «Sociedad». *La Vanguardia*, 7-7-1925, pàg. 14.

fins a la Guerra Civil van donar una important visibilitat a la col·lecció, que acabà sent un element pel qual era conegut el seu propietari. Així, sovint, a partir de 1925, Alfons Macaya és citat en la premsa esportiva o en la crònica social com a col·leccionista de vidre. A més, cal comentar que obrí la col·lecció al públic més d'una vegada. El 24 de gener de 1936, Josep Gudiol realitzà una visita comentada de la col·lecció organitzada pels Amics dels Museus, que posteriorment van editar un quadern amb el text de Gudiol, on aquest defineix la col·lecció Macaya com una col·lecció «d'estudi», realitzada al llarg de molts anys. Gudiol també explica que el col·leccionista:

Formà una biblioteca especialitzada, recollí notes, féu excavacions, visità llocs on florí l'antiga indústria del vidre i les més famoses col·leccions indígenes i estrangeres. El resultat d'això ha culminat en un esforç editorial generosíssim [...]. Em refereixo a la publicació del llibre «Vidre», que conté, a més de la col·lecció que anem a visitar, un resum il·lustrat de la història del vidre.¹⁹

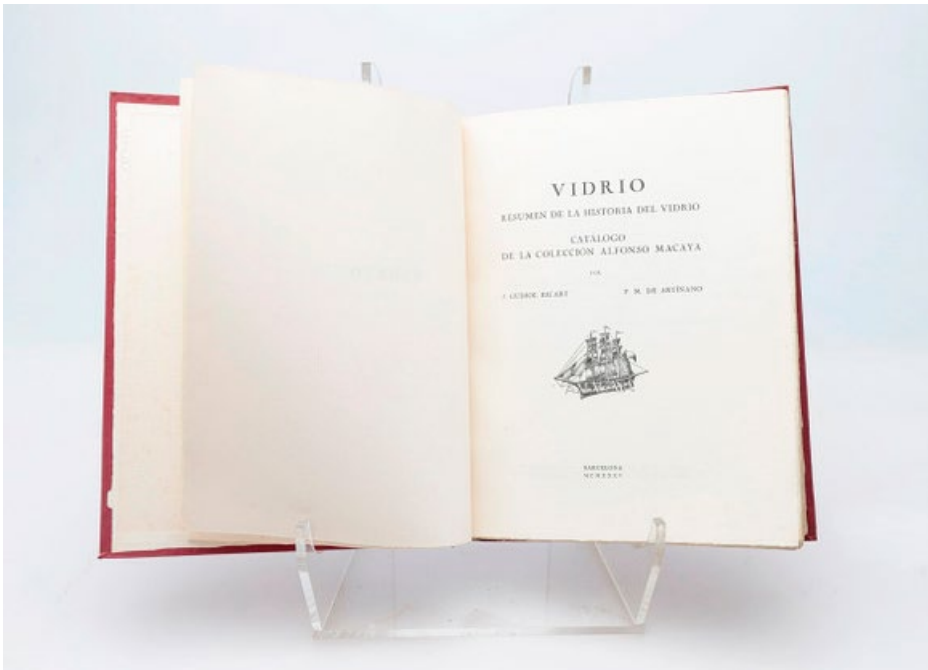

FIGURA 9. Catàleg de la Col·lecció Macaya. Josep Gudiol i Ricart; Pedro Miguel de Artiñano. *Vidrio: resumen de la historia del vidrio. Catálogo de la colección Alfonso Macaya*. Barcelona: [s. n.], 1935.

19. Gudiol, 1936: 1.

No sabem del cert si aquest tipus de visites a la col·lecció va ser un fet que succeí diverses vegades, però el 21 de maig de 1949, amb motiu de l'atorgament de la medalla d'honor dels Amics dels Museus a Alfons Macaya per la seva tasca a la junta directiva els quinze anys anteriors, es va organitzar novament una visita guiada per Josep Gudiol a la col·lecció.

La publicació del catàleg de la col·lecció l'any 1935 fou una important fita en la història de l'art del vidre del país.²⁰ Alfons Macaya pagà un tiratge de dues edicions, en català i en castellà, de cinc-cents exemplars numerats cadascuna, amb paper de fil, amb la catalogació detallada dels objectes i la fotografia de quasi la totalitat dels vidres en fototípia.²¹ Les dues edicions no tenien una voluntat comercial. De fet, la gran majoria dels llibres que avui podem trobar en el mercat de llibre vell mostren una dedicatòria autògrafa d'Alfons Macaya a qui regalava el llibre. El col·leccionista en va fer difusió a diverses biblioteques i museus nacionals i internacionals i els regalà a familiars i amics o els distribuï a diverses institucions i associacions de forma gratuïta. És important destacar aquest fet d'impulsor del coneixement de la història del vidre espanyol dins i fora de les nostres fronteres i, no cal dir-ho, assenyalar la singularitat del seu mecenes com a impulsor d'aquesta iniciativa: la publicació de la seva col·lecció acompanyada d'un estudi d'alt nivell científic, cosa gens comuna en el col·leccionisme privat hispànic d'aquell moment.

El llibre presenta abans de la catalogació de la col·lecció una història del vidre, centrada en gran part en el seu desenvolupament a Espanya. El text actualitza els coneixements sobre aquesta matèria, sobre la qual ja havien escrit altres especialistes, com Juan Facundo Riaño, quatre dècades abans. D'altra banda, els passatges dedicats a l'origen del vidre i als seus primers temps fins a la romanització també presenten les darreres novetats historiogràfiques. És, doncs, una història del vidre actualitzada i molt ben il·lustrada, amb exemples externs a la col·lecció Macaya, la qual cosa converteix el volum en un veritable llibre de referència.

Cal tenir present que la historiografia del vidre hispànic fins llavors era molt pobra. Més enllà dels antecedents, tots ells a la dècada de 1870, dels estudis de Juan F. Riaño i Manuel Rico Sinobas i del llibre d'Alexander Nesbitt, que bàsicament es nodria de les informacions de Riaño, la història del vidre a casa nostra no havia tingut gaires aportacions anteriors al llibre de la col·lec-

20. Gudiol i Artiñano, 1935.

21. Joaquim Folch i Torres. «El catalogo de la Colección Macaya». *La Vanguardia*, 1-7-1935, pàg. 7.

ció Macaya. El catàleg de Mn. Gudiol de la col·lecció Amatller, publicat l'any 1925, presentava únicament la catalogació de les peces. L'any següent, el seu nebot, Josep Gudiol, ara sí, aportava informació sobre l'evolució de la seva història, però únicament en l'Antiguitat. Gudiol i Conill i Joaquim Folch i Torres havien publicat la història dels vidres catalans esmaltats l'any 1927 i, finalment, Luis Pérez Bueno havia publicat, l'any 1931, una història del vidre molt deutora de les informacions que ja havia aportat Riaño dècades abans.²²

FIGURA 10. Conjunt de vidres romans procedents de Síria, s. I–III dC.

Els autors del volum eren Pedro Miguel de Artiñano (1879–1934) i Josep Gudiol i Ricart. Tal com explica Gudiol a la introducció, Artiñano morí el 30 de gener de 1934 i «deixà redactades solament les catorze primeres planes». Gudiol fa referència a la utilització d'algunes notes preses en conferències sobre la història del vidre donades pel mateix Artiñano, que diu que incorpora al text. Curiosament, l'estudiós deixà redactat el pròleg del llibre. També havia escrit l'entrada «Vidrio» a l'*Enciclopedia Espasa*, en la qual donava algunes pinzellades sobre la història d'aquest material,²³ del qual era un destacat col·leccionista. Alguns dels objectes de la col·lecció Macaya provenen de la col·lec-

22. Riaño, 1872 i 1879. Rico, 1873. Nesbitt, 1878. Gudiol Cunill, 1925. Gudiol Ricart, 1926: 122–129. Gudiol Cunill, 1923: 2. Folch, 1926. Pérez Bueno, 1931.

23. Artiñano, 1930: 803.

ció Artiñano, important estudiós i col·leccionista de les arts de l'objecte hispàniques. En el pròleg comença dient que:

La història de la fabricació del vidre, com la de totes les arts industrials d'un poble, és la història de la seva cultura i de la seva civilització. L'evolució de les tècniques i la modificació de les modes ofereixen a cada moment la mesura més apropiada de la seva capacitat de treball, de la seva intel·lectualitat, de les seves relacions econòmiques i socials amb els altres pobles; és quelcom que defineix, molt més que un document, el grau de les seves necessitats i la manera més o menys espiritual de satisfer-les, ensems que marca el nivell de la seva educació social, la seva categoria com a poble.

Tenim notícies de l'origen del projecte editorial de l'any 1933, quan Antoni Robert Caballé, de l'Arxiu d'Arqueologia Catalana, comença a fer les fotos dels vidres de la col·lecció, segons assenyala Antoni Gudiol en el seu *Dietari*, «per al llibre “Historia del vidrio en España” que està escrivint el seu germà».²⁴ És interessant assenyalar que, en la breu bibliografia aportada en les primeres pàgines del llibre, apareix una entrada que fins ara no s'havia pogut afiliar a cap publicació coneguda. Ens referim a: Josep Gudiol i Cunill «Història documental del vidre a Catalunya (en premsa)». Desconeixíem fins ara cap publicació de Mn. Gudiol amb aquest títol o un de similar. Cal recordar, tanmateix, que el prevere morí l'any següent a la publicació del catàleg. Finalment, hem pogut trobar l'origen d'aquesta cita en localitzar a l'Arxiu Episcopal de Vic el text autògraf d'aquest estudi desconegut fins ara.

FIGURA II. Tres llànties islàmiques esmaltades procedents de Síria, s. XIV.

24. Antoni Gudiol i Ricart. *Dietari*. 23 de març de 1933. Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

La col·lecció, segons el catàleg, aplegava 304 objectes en el moment de la seva publicació i és per si mateixa una veritable història del vidre, des de les produccions d'època preromana fins a les produccions hispàniques i de la resta d'Europa del segle XIX. Numèricament, les produccions hispàniques, catalanes, castellanes i andaluses del Renaixement i del Barroc són les que conformen el gruix de la col·lecció, encara que cal destacar un conjunt important de vidres islàmics, alguns d'esfaltats. Les fitxes catalogàfiques, redactades per Josep Gudiol, no solament aporten valuoses informacions de la procedència dels objectes, del seu origen geogràfic, sinó que també incorporen elements de traçabilitat amb interessants informacions sobre els seus antics propietaris, destacats antiquaris internacionals o col·leccionistes.

Alguns dels braçalets egipcis d'època preromana provenen de la col·lecció de Mohareb Todrus, exponent de la segona generació d'un antiquari de Luxor i que va vendre importants papirs a diversos museus, biblioteques i instituts arqueològics internacionals.²⁵ Sabem, per fotografies conservades pels seus hereus, que Alfons Macaya viatjà a Terra Santa i a Egipte, encara que desconeixem la data exacta del viatge, que ben segur fou abans de 1936. Si tenim en compte que Todrus va morir l'any 1937, és possible que el col·leccionista pogués adquirir els vidres al mateix reputat antiquari egipci.

La majoria d'objectes islàmics procedeixen de la col·lecció d'E. Chachati, comerciant i destacat col·leccionista d'art islàmic, amb domicili al carrer de Rochechouart, núm. 3, de París, que apareix com a origen de diverses adquisicions del Museu Britànic entre 1914 i 1931. En aquest cas, la figura del col·leccionista té un perfil que es confon amb el del comerciant quan veiem el gruix d'obres venudes al Museu Britànic, però també al Louvre, entre 1913 i 1929. La gran majoria de les adquisicions del Museu Britànic a E. Chachati corresponen a ceràmiques o vidres dels segles IX i X de la dinastia Abbàsida, encara que també hi ha importants escultures hellenístiques i romanes, entre altres obres de gran qualitat.²⁶

Diversos penjolls, flascons o ampolles romanes provenen de la col·lecció del marquès de Monsalud.²⁷ El cinquè marquès de Monsalud, Mariano Solano (1858–1910), membre de l'Acadèmia de Història i estudis del patrimoni extremeny, especialista en epigrafia i història antiga, va acumular una impor-

25. Goehring, 2012: 18.

26. «E Chachati» [en línia]. *The British Museum*. <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG53222> [consulta: 15 desembre 2021].

27. García i Carmona 2001: 30–39.

tant collecció d'arqueologia a casa seva, el que avui és l'edifici que acull l'Ajuntament d'Almendralejo (Badajoz). Quan va morir, no es van seguir les seves darreres voluntats, que consistien en el manteniment de les seves colleccions a la casa familiar. Finalment, l'any 1929, la casa i tot el que contenia es va vendre a un advocat de Badajoz que es va desfer de tots els objectes arqueològics venent-los l'any 1930 a l'antiquari Rafael Casulleras, qui els va distribuir entre diferents comerciants. Una part fou adquirida pel Museo Arqueológico Nacional i una altra per compradors particulars, entre els quals cal destacar Damià Mateu, que adquirí un important conjunt de joieria de metall i objectes epigràfics.²⁸ Molt probablement, Alfons Macaya, com Damià Mateu, adquirí els vidres a Casulleras.

Altres vidres púnics i d'època romana procedeixen de la important collecció Vives Escudero. L'acadèmic, arabista, arqueòleg, numismàtic, colleccionista i antiquari Antonio Vives Escudero (1859–1925) va construir importants colleccions d'objectes arqueològics, gran part de les quals es troben al Museo Arqueológico Nacional o al Museu de Menorca. Vives va vendre al Museo Arqueológico Nacional la seva gran collecció numismàtica i bronzes ibèrics en diversos ingressos, el 1891, el 1910 i el 1918, adquisició pagada per una subscripció popular i que no va ser l'única operació comercial que dugué a terme.²⁹ Vives, que rebé l'encàrrec l'any 1908 de redactar el *Inventario monumental y artístico de las Islas Baleares*, alhora que feia excavacions a Eivissa i Menorca, conjugava les seves tasques professionals al Monetario del Museo Arqueológico Nacional amb el comerç d'antiguitats, unes activitats que, si bé avui són del tot incompatibles, en aquells moments eren molt comunes.

FIGURA 12. Copa procedent de Paterna, s. XIV.

28. Barrachina, 2014: 116.

29. Mauro, 2021: 345–357.

FIGURA 13. Aiguamans. Vidre esmaltat, Catalunya (probablement Barcelona), segona meitat del s. XVI.

Un cas similar és el dels vidres procedents de Baalbek (Líban), que apareixen com a provinents de la col·lecció de M. Alouf. Michel M. Alouf va ser conservador de les ruïnes de Baalbek i entre les seves publicacions cal destacar *Histoire de Baalbek*, editada per primera vegada al Líban l'any 1890 i reeditada en francès i anglès diverses vegades fins a arribar a més de trenta edicions a mitjan segle passat.³⁰

El que és sens dubte un dels objectes més importants de la col·lecció, la patena visigòtica de vidre blau procedent de Beas (Jaén) (cat. 98), fou una adquisició de la col·lecció del mateix Pedro Miguel de Artiñano, a qui Macaya demanà de col·laborar en la redacció del catàleg. Artiñano, enginyer de

formació, combinà la seva feina docent, que el portà a ser catedràtic de Motores Térmicos y Construcción de Máquinas a l'Escuela Central de Ingenieros Industriales de Madrid, amb els treballs que realitzà per a l'Instituto Católico de Artes e Industrias, que ell mateix va organitzar. Autor d'estudis pioners sobre teixits, ferros o ceràmica espanyola, va aplegar unes importants col·leccions de vidre, de llibres rars i d'exlibris. La col·lecció Macaya disposa de dos vidres castellans del segle XVII (cat. 196 i 197) provinents de la col·lecció d'Artiñano. En el cas de la patena de Beas, ell mateix redactà un estudi sobre aquest important objecte que publicà a l'*Archivo Español de Arte y Arqueología* l'any 1926.³¹ En aquest article, en què explica la troballa fortuïta de la patena l'any 1922 i la seva adquisició l'any 1925, Artiñano demostra un coneixement exhaustiu de les produccions tardoromanes i visigòtiques i aporta el resultat d'unes anàlisis químiques de l'objecte per tal de comparar-les amb d'altres de vidre romà. Metodològicament, Artiñano aplica per primera vegada a l'estudi del vidre hispànic els mètodes científics més avançats del moment.

30. Alouf, 1890.

31. Artiñano, 1926: 143–152.

Un altre dels objectes més destacats de la col·lecció és la gerra catalana de vidre esmaltat i daurat del darrer quart del segle XVI (cat. 123). En aquest cas, la fitxa no dona cap informació sobre la seva antiga procedència, encara que assenyalava que prové del monestir de Santa Caterina de Palma i que anteriorment es trobava a la catedral d'aquesta ciutat. Per la seva mida, 32,6 cm d'alçada, aquesta gerra és un dels trenta-dos objectes de vidre esmaltat catalans més importants dels conservats en museus i col·leccions privades nacionals i internacionals.

Un any després de la publicació del catàleg de la col·lecció esclatà la Guerra Civil i la col·lecció va ser requisada per la Generalitat de Catalunya i quedà a la casa que havien abandonat el matrimoni Macaya i la seva filla Mercedes. Tots tres sortiren de la ciutat camí de l'exili i s'instal·laren a Roma. La «desaparició» a mans d'elements incontrolats del seu germà Romà, que ben segur va ser assassinat els primers dies del conflicte, fou el detonant d'aquesta sortida. El matrimoni i la seva filla van arribar a Gènova el 28 d'agost de 1936.³² Desconeixem en quin moment abandonaren l'exili per entrar a la zona nacional. Van residir a Sant Sebastià fins a la fi de la guerra.

Les obres i els objectes que es trobaven a la casa de l'avinguda del Tibidabo van ser requisats per la Generalitat poc després de la fugida de la família Macaya de la ciutat. Josep Gudiol va estar des del principi vinculat a l'equip del servei del Patrimoni Històric Artístic i Científic de la Generalitat, sota la Comissaria General de Museus, l'organisme encarregat de la recollida i recepció dels béns artístics confiscats a la ciutat de Barcelona. Cal recordar que, entre els mesos de juliol i octubre de 1936, la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya va confiscar els fons d'importants col·leccions privades catalanes per tal de salvar-les del vandalisme revolucionari. Això va implicar l'apropiació de les col·leccions per part de la Generalitat, apropiació no sempre consentida pels col·leccionistes. Aquest no fou el cas de la col·lecció Macaya, ja que el seu propietari va ser dels que no solament van consentir, sinó que van agrair aquest acte, sabent que era l'única manera d'assegurar el futur de la col·lecció. L'estreta amistat entre Alfons Macaya i Josep Gudiol aportava, als ulls del col·leccionista, un nivell total de confiança.

32. Doll-Petit, 2003: 312.

FIGURA 14. Dos gerros procedents d'El Recuenco (Guadalajara), s. XVII.

Al cap de poc temps que les col·leccions d'Alfons Macaya fossin requises pel govern de la Generalitat, la casa fou ocupada pel POUM i l'any 1937 s'hi instal·là temporalment Dolores Ibárruri, la Passionària. La ubicació de la casa lluny del centre de la ciutat, llavors bombardejada sistemàticament per l'aviació italiana, en feia un lloc segur i tranquil on instal·lar la dirigent comunista. Segons ens expliquen els descendents d'Alfons Macaya, en acabar la guerra, va quedar a la casa diversa documentació de la dirigent, com cartes personals i familiars, a més de documentació política, papers que Alfons Macaya va entregar a la policia.

Els vidres de la col·lecció Macaya, com els de la col·lecció Amatller, tenien un element que els diferenciava d'altres grans — numèricament parlant — col·leccions d'objectes. El fet de disposar d'un catàleg publicat amb les fitxes descriptives i les fotografies de la majoria dels objectes atorgava a l'operació d'inventari una important fluïdesa i també seguretat. El llibre de la col·lecció que conserva la Biblioteca del Museu Nacional d'Art de Catalunya conserva les anotacions de reconeixement de cada objecte per al seu trasllat. Segons els hereus d'Alfons Macaya, l'encaixatge de la col·lecció va ser supervisat pel mateix Gudiol, que, com veurem més endavant, va tornar a repetir aquesta operació dècades després per motius ben diversos.

FIGURA 15. Servidora procedent de Cadalso de los Vidrios (Madrid), s. XVII.

La col·lecció Macaya va ser una de les vint-i-sis confiscades a la ciutat de Barcelona i va ser traslladada el setembre de 1936 al Palau Nacional. La numeració dels objectes arriba a 547, entre els quals es troben els vidres, la col·lecció de ceràmica i porcellana, les pintures i altres objectes. La documentació que conserva l'Arxiu del MNAC descriu objectes de vidre, objectes d'arqueologia de metall, joieria i terracota, mobiliari dels segles XVIII i XIX, pintura religiosa dels segles XVI i XVI, pintura sota vidre i dues escultures de fusta del segle XV. En un document encapçalat amb el títol: «Relació dels objectes diversos i col·leccions artístiques ingressats a la Comissaria General de Museus des del 19 de juliol de 1936 fins a la data», apareix la col·lecció de vidres amb la numeració 44.001–44.269, al costat de les col·leccions Amatller, Roviralta, Arnús, Capmany o la del Baró de Cruïlles, entre d'altres. El document està datat el dia 1 d'octubre, la qual cosa demostra que Gudiol es va preocupar primer de salvar els vidres i posteriorment ordenà retirar el resta d'objectes i d'obres que conservava Alfons Macaya a casa seva.

L'Arxiu del MNAC conserva la documentació dels transports des de Pedralbes o des del Palau Nacional cap a Olot, on es traslladaren les col·leccions per poder-los donar una major seguretat. Com assenyala Yolanda Pérez Carrasco, fou Joaquim Folch i Torres qui decidí treure els tresors artístics de la ciutat cap a Olot per tal de protegir-los de la cada vegada més tensa situació social a la capital i per la proximitat d'Olot a França, davant la situació d'una possible evacuació.³³

33. Pérez, 2018: 78.

Segons la documentació de l'Arxiu del MNAC, els vidres de la col·lecció Macaya sortiren dels magatzems del Museu d'Art de Catalunya el 16 de novembre de 1936, dins la caixa amb la numeració 123 A, amb el camió 55.575. El 30 de novembre, amb el camió 64.821 van sortir les pintures. La numeració dels vidres traslladats va del 44.001 al 44.269, o sigui que no correspon als 304 objectes publicats en el catàleg i això, com veurem més endavant, ens planteja alguns dubtes sobre si el catàleg de Gudiol i Artiñano presentava la totalitat de la col·lecció.

Acabada la guerra, les obres i els objectes requisats van ser retornats al seu propietari. El 19 de juliol de 1939, el fons de la Col·lecció Macaya va viatjar d'Olot a Barcelona formant part de l'expedició 59. En el fons de l'arxiu del Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional (SDPAN) de 1939, a la Biblioteca del Museu d'Arqueologia de Catalunya a Barcelona, s'hi conserva la documentació que demostra que Alfons Macaya rebé, en diverses entregues, les obres de la seva col·lecció.³⁴ En el «Libro de registro de entradas y salidas» hi ha l'anotació següent: «Número de orden 25. Cuadros y objetos de arte. Entrega a Alfonso Macaya», amb data 1 de juny de 1939. A l'entrada 132 s'especifica el retorn de «Muebles» el 14 d'agost, i novament «cinco cajas con objetos de arte» el 24 d'agost. A l'entrada 209, el 3 d'octubre torna a aparèixer la mateixa entrada i, finalment, l'1 de febrer de 1940, s'entreguen els darrers «Cuadros».

FIGURA 16. Dues copes procedents de Venècia, s. XVII.

34. Agraïixo al professor Francesc Miralpeix les informacions relatives a l'arxiu de l'SDPAN.

Enmig d'aquest procés de retorn de les col·leccions, Alfons Macaya va declarar en el judici de depuració de Josep Gudiol, el 10 d'octubre de 1939:

ALFONSO MACAYA SANMARTI, comerciante, mayor de edad, vecino de Barcelona, con domicilio en Avenida Tibidabo 32, presta en su nombre y por su honor, la siguiente declaración jurada:

Que conoce a D. José María Gudiol Ricart, mayor de edad, vecino de esta Ciudad y de profesión arquitecto, especializado también como técnico en cuestiones de arte, desde hace muchos años por relaciones de carácter profesional y también particulares, por ser el que suscribe muy aficionado a todo cuanto al arte se refiere y poseer varias colecciones artísticas.

Que en cuantas conversaciones he sostenido con dicho Sr. Gudiol fue siempre su manera de pensar conforme a un buen español, intachable en honradez y amante del orden.

Que aunque desconoce en detalles la actuación del Sr. Gudiol durante el período de actuación roja de esta ciudad, puede afirmar que le cree incapaz de haber cometido acto delictivo alguno.

Que ignora si perteneció a partido político alguno y también a organización de carácter social o sindical. Manifiesta tan solo que no tuvo actuación política pública.

Que poseyendo el que suscribe diversas colecciones artísticas consistentes en vidrios, cerámica, grabados, tallas, pinturas, etc. etc. que hoy tienen un valor muy apreciable especialmente la colección de vidrios compuesta de unas cuatrocientas piezas, tuvo que huir perseguido por las hordas rojas que asesinaron a su hermano Román y encarcelaron a uno de sus hijos, pudiendo por fin los restantes marchar a la España Nacional, abandonando en su casa todas las colecciones citadas así como una importante biblioteca especializada en cuestiones de arte.

Que gracias a la actuación personal del Sr. Gudiol, que en algunos casos expuso su propia vida, pudo poner a salvo las colecciones y biblioteca antes mencionadas.

Que la actuación del Sr. Gudiol es elogiable y digna de encomio, no solo por lo que hace referencia a la propiedad privada, sino porque con todo ello impedía que desaparecieran de España parte de sus tesoros artísticos.

Que el Sr. Gudiol obró en sentido altruista, pues no recibió ni quiso recibir remuneración de carácter alguno.

Que por todo ello me atrevo a afirmar que el repetido D. José M. Gudiol Ricart es persona completamente afecta al Glorioso Movimiento Nacional.

En su virtud para que así conste y a petición del interesado firmo la presente en Barcelona a diez y ocho de Octubre de mil novecientos treinta y nueve. Año de la Victoria.³⁵

35. Institut Amatller d'Art Hispànic. Fons Gudiol i Ricart. FGR-XI-48.

La col·lecció de vidre va continuar a la casa de l'avinguda del Tibidabo, núm. 32, després de la mort d'Alfons Macaya l'any 1950. Hi continuaren residint el seu fill Alfonso i la seva esposa Antònia Miquel amb els seus dos fills. L'any 1972, després de la mort d'Antònia Miquel, la família decidí d'abandonar la casa i d'establir la seva residència en un pis del barri de Sant Gervasi. Aleshores, Josep Gudiol tornà a ser l'encarregat d'encaixar els vidres per traslladar-los. Des de llavors, aquests han estat guardats a les caixes que organitzà Gudiol en unes dependències de la casa dels hereus del col·leccionista.

Gràcies a la gentilesa dels nets del col·leccionista, els seus vidres han estat dipositats als Museus de Sitges per un període de quatre anys prorrogables. D'aquesta manera s'impulsa novament la idea original d'Alfons Macaya de facilitar l'accés de la col·lecció al públic. Si ja des d'abans de la guerra el col·leccionista la mostrava a les estances del seu domicili i la donava a conèixer a través de la publicació i difusió del seu catàleg, ara es podrà veure a les sales

FIGURA 17. Ampolla procedent de Catalunya, s. XVIII.

del Museu de Maricel. La presentació de la col·lecció forma part de les activitats relacionades amb l'adhesió dels Museus de Sitges a la celebració de l'Any Internacional del Vidre 2022, celebració instaurada per les Nacions Unides. En el moment d'escriure aquest estudi ja s'han acabat d'obrir totes les caixes, però encara no s'ha pogut iniciar la neteja o restauració dels objectes; per aquest motiu, les imatges que il·lustren aquest estudi mostren algunes intervencions que en si mateixes constitueixen una imatge fidel dels sistemes i dels materials de restauració dels anys vint i trenta del segle passat. Ens referim, per exemple, al fet de remuntar les parets desaparegudes d'un objecte amb cera. Els materials emprats en les restauracions d'alguns vidres, com per exemple la patena visigòtica o alguna copa medieval, presenten un envelliment normal i hauran de ser retirats.

L'obertura de les caixes que contenen la col·lecció ens ha aportat noves informacions sobre la seva naturalesa. La raó per la qual els vidres requisats durant la guerra eren 268, en

lloc dels 304 catalogats, és que hi havia alguns objectes dins conjunts amb un mateix registre i d'altres no van ser retirats de la casa, com una cornucòpia gravada o un vaixell fet amb vidre de llum. Tanmateix, no hem pogut localitzar 38 obres descrites en el catàleg de 1935, la qual cosa no ens ha d'estranyar si tenim present la fragilitat del material i els diversos trasllats que ha patit la col·lecció. El que hem pogut veure en obrir les caixes que contenien la col·lecció des de 1972 és que Alfons Macaya va continuar comprant després de la publicació del catàleg de l'any 1935, i fins a la seva mort va adquirir 89 objectes més, per la qual cosa la col·lecció actual està composta per 395 objectes.

Les «noves» adquisicions són en alguns casos interessants objectes egipcis, com un conjunt de nou *ushebtis* o uns collarets amb denes de vidre i minerals. Entre aquestes noves adquisicions cal destacar un fragment de vidre gravat romà amb la figura d'un home o diversos fragments de vidre mosaic romà de molta qualitat. Alfons Macaya també adquirí alguns nous exemples de vidres catalans, com una almorratxa del segle XVIII, un interessant peu de postres del segle XVI i alguns exemplars catalans dels segles XVII i XVIII. La col·lecció continuà creixent, doncs, en diverses direccions, sempre amb la voluntat de continuar mantenint la seva estructura de col·lecció «d'estudi», una visió completa de la història del primer material de síntesi inventat per l'home.

La procedència dels objectes més importants de la col·lecció, anotada en el catàleg per Gudiol, ens dibuixa la imatge d'un col·leccionista atent al mercat internacional. Alfons Macaya va adquirir alguns dels seus exemplars més importants en els seus viatges per Europa, però sabem que també viatjà a Terra Santa i a Egipte. Recordem les paraules de Josep Gudiol en la introducció a la visita a la col·lecció el gener de 1936, quan deia que: «[Alfons Macaya] simultàniament a l'augment material de la col·lecció [...] féu excavacions i visità els llocs on florí la primitiva indústria del vidre».³⁶ I hi hauríem d'afegir que tractà els millors antiquaris de Londres, París, el Caire o Luxor.

La col·lecció Macaya és sens dubte una de les més importants de les constituïdes a Catalunya des de finals del segle XIX. Curiosament, el nombre d'objectes és molt similar al de l'altra gran col·lecció del període, la que va fer Emili Cabot i que va llegar a l'Ajuntament de Barcelona quan va morir l'any 1924.³⁷ La col·lecció Cabot, a diferència de la Macaya, és una col·lecció que, si bé també abraça un ampli ventall cronològic, està molt més especialitzada en els

36. Gudiol i Ricart, 1936: 1.

37. Folch i Torres, 1931: 196–200.

vidres catalans del Renaixement i del Barroc, amb un destacat conjunt de vidres esmaltats. Alfons Macaya, malgrat aconseguir un dels exemplars més importants d'aquest grup (figura 13), va plantejar la seva col·lecció amb una visió més enciclopèdica amb la voluntat d'obtenir exemplars de totes les èpoques i d'un ampli ventall de procedències, fet que l'apropa al concepte de col·lecció que també van defensar Antoni Amatller o Santiago Rusiñol.

Referències bibliogràfiques

- ALOUF, Michel M. (1890). *Histoire du Balbeek*. Beirut: Imprimerie des Belles-Lettres.
- ARTIÑANO, Pedro Miguel de (1908–1930). «Vidrio». *Enciclopedia Espasa*. Vol. 68. Barcelona: Hijos de J. Espasa, pàg. 803.
- ARTIÑANO, Pedro Miguel de (1926). «Una patena de vidrio visigoda». *Archivo Español de Arte y Arqueología*, 2, núm. 4, pàg. 143–152.
- BARRACHINA, Jaume (2014). «Los asuntos artísticos de Damian Mateu». A: Padrosa i Gorgot, Inés (dir.). *Damià Mateu i Bisa. Empresari, promotor i col·leccionista*. Peralada: Associació Cultural Castell de Peralada, pàg. 97–131.
- CAÑAMERAS VALL, Guillem (2022). *Josep Gudiol Ricart (1904–1985): la fotografia al servei d'una concepció integral de la Història de l'Art* (tesi doctoral). Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament d'Història de l'Art.
- DOLL-PETIT, Rubèn (2003). *Els «Catalans de Gènova»: història de l'èxode i l'adhesió d'una classe dirigent en temps de guerra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 312, Biblioteca Abat Oliba, 256.
- FOLCH I TORRES, Joaquim (1926). *Els antics vidres esmaltats catalans*. Barcelona: Políglota. El Tresor Artístic de Catalunya, 1.
- (1931). «El llegat d'Emili Cabot». *Anuari MCMXXI–XXVI*, pàg. 196–200.
- GALLÉN UTSET, Carles (2013). *Les federacions esportives catalanes i els seus presidents*. Barcelona: Unió de Federacions Esportives de Catalunya.
- GARCÍA HERNÁNDEZ, Mercedes; CARMONA BARRERO, Juan Diego (2001). «La colección Monsalud. Un recurso didáctico». A: Cabanillas Núñez, Carlos Manuel (coord.) *II Jornadas de Humanidades Clásicas. Almendralejo, Febrero de 2000*. Almendralejo (Badajoz): IES Santiago Apóstol, pàg. 30–39.
- GARCÍA VIGÓ, Antoni (2002). *Club Golf Terramar. 1927–2002. 75 aniversari*. Sitges: [s.n.].
- GOEHRING, James E. (2012). *Politics, monasticism, and miracles in sixth century Upper Egypt. A critical edition and translation of the Coptic texts on Abraham of Farshut*. Tübinga: Mohr Siebeck.
- GUDIOL I CUNILL, Josep (1923). «De vidres esmaltats catalans». *La Veu de Catalunya. Pàgina artística*, 23-8-1923, pàg. 2.
- (1925). *Catàlech dels vidres que integren la Col·lecció Amatller*. Barcelona: Giró.

- GUDIOL I RICART, Josep (1926). «Vidres de la collecció Amatller». *Butlletí de l'Associació Catalana d'Antropologia, Etnologia i Prehistòria*, vol. 4, pàg. 122–129.
- (1936). *Conferència de Josep Gudiol Ricart amb motiu de la visita dels «Amics dels Museus de Catalunya» a la collecció de vidres d'Alfons Macaya: 26 de gener de 1936*. Barcelona: s. n., pàg. 1.
- GUDIOL I RICART, Josep; ARTIÑANO, Pedro Miguel de (1935). *Vidrio: resumen de la historia del vidrio. Catálogo de la colección Alfonso Macaya*. Barcelona: s. n.
- (1935). *Vidre. Resum de la història del vidre. Catàleg de la collecció Alfons Macaya*. Barcelona: s. n.
- MACAYA, Pepe (2011). *Incompletísima y dispar historia de nuestros Macaya y de las familias de sus cónyuges de 1568 a 1936*. Barcelona: edició privada.
- MAURO, Chiara Maria (2021). «“Nuestro criterio había de ser mucho más beneficioso para la ciencia”: una lectura de la contribución de Vives Escudero a la arqueología fenicio-púnica a la luz del contexto cultural contemporáneo». *Lucentum*, núm. 40, pàg. 345–357 [en línia]. <http://hdl.handle.net/10045/116724> [consulta: 7 març 2022].
- MERCÈ VARELA, Andreu (1999). *Real Club de Tennis de Barcelona: 1899: 100 anys*. Barcelona: s. n.
- NESBITT, Alexander (1878). *A descriptive catalogue of the glass vessels in the South Kensington Museum*. Londres: Science and Art Dept. of the Committee of Council on Education, South Kensington Museum.
- PÉREZ CARRASCO, Yolanda (2018). *Patrimonio confiscado. La incautación y éxodo de colecciones de arte privadas de Barcelona durante la guerra civil (1936–1939)*. Barcelona: Base.
- PÉREZ BUENO, Luis (1931). «Vidrio». A: Carreras i Candi, Francesc (dir.). *Folklore y costumbres de España*. Barcelona: Alberto Martín, vol. 2.
- RIANO, Juan F. (1872). *Classified and descriptive catalogue of the art objects of Spanish production in the South Kensington Museum*. Londres: G.E. Eyre & W. Spottiswoode.
- (1879). *The Industrial Arts in Spain*. Londres: Chapman & Hall.
- RICO SINOBAS, Manuel (1873). *Del vidrio y sus artífices en España*. Madrid: Rivadeneyra.